

דבר חידוש שיכולה להיות אותה מדת שעבוד וכן"ז יהיה הבדל בין אם יש לו שעבוד זה על נכסי אחר לבין אם מכר הנכסים ונשאר לו בשל עצמו שעבוד זה. דארנונה גרידא לא מחשיבה את הבהמה ברשותו כיון דאין שעבודו מוחלט ומצי מסלק ליה צווי, אבל כשהיתה הבהמה מתחילה שלו ומכרה ומשאיר לעצמו מדת שעבוד זו דארנונה, דמצי מסלק ליה צווי, בכה"ג חשיב ברשותו, דלא נפקא מרשותיה. ובגליון הש"ס מציין רע"א לחוס' ב"ב ג. שכתבו כמו כן לגבי הדין דקנין פירות כקנין הגוף וכתבו חוס' דלא דמי קנין פירות דבעל שלא היה לו בגוף כלום מעולם לקנין פירות דמוכר עצדו ע"מ שישמשנו ל' יום, דהתם מתחילה היה הכל שלו ועדיין לא יצא מתחת ידו משום שהפירות שלו עכ"ד, ומבואר כמו כן דאף שהקנין בעצמותו שוה שאינו אלא קנין פירות, מ"מ יש נפ"מ בערך הבעלות דאם היה שלו ומכר ושייר פירות, חשיבא בעלות הפירות בעלות כקנין הגוף, ואם מעיקרא קונה בשל חצירו קנין פירות לא חשיב קנינו כקנין הגוף.

ועפי"ז נראה בכוונת דברי הרמב"ן דמאחר שהמחויב באחריות הממון חשיב הממון כשלו, יש בזה ג"כ חילוק בין אם קיבל אחריות על ממון חצירו לאם נתן ממון לחצרו ונשאר חייב באחריותו, דכאשר מתחייב באחריות על ממון של חצירו יש לו רק דין מסוים של חיוב האחריות ידיה, אבל כשנתן משלו לחצירו ונשאר חייב באחריותו לא יצא מרשותו ולא זכה בו חצירו. ובמצינו פלוגתא תנאים אם חיוב אחריות מעכב היציאה מרשותו, במתני' בכורות יב: המפריש פדיון פטר חמור וכו' מת פטר חמור ר"א אומר יקצר (החמור) ומותר בהנאתו של הטלה דהפדיון עדין לא חל, ומכ"א אין צריך להקצר והטלה לכהן. ומפרש"י סברת ר' אליעזר וז"ל: דהואיל והוא חייב באחריות הטלה כמאן דלא אפרש"י דמי ומותר לישראל בהנאתו של טלה כמי שלא הפרישו, ומכ"א דא"ל להקצר משום דמעידנא דאפרשיה קס ליה ברשות כהן ופטר חמור פדיו. (והרי זו להדיא פלוגתא בדינו דהרמב"ן וז"ע שסתם הרמב"ן משנתו כר"א.) ויש לדון דאין לדמות בכור לכל חיוב אחריות.

קנין כסף וקנין חליפין

כסף לחליפין מ"מ מועיל הקנין כשאר הקנינים ולמה קורא לזה הרמב"ן חידוש שחידשה תורה. נראה שיש ללמוד את הצנת הענין מיסודו של הנתיבות המשפט במקום אחר. הנה גזילה נקנית בשינוי, בפשטות הגזילה עצמה היא סיצת הקנין וכשנעשה שינוי והתורה אמרה כעין שגזל יחזיר ואם לאו כעין שגזל לא יחזיר אלא ישלם, פקע חיוב ההשבה מהחפץ וקונוהו ע"י

מבואר בחוס' בקדושין ג: דמכיון שחליפין מהנו גם בפחות משוה פרוטה על כרחך שחליפין הוא קנין אחר מכסף. ובספרי רבותינו האחרונים האריכו בציאור ההבדל שבין חליפין לכסף. ובחדושי הרמב"ן שם יש תוספת דברים, שהרמב"ן כ' "אלא חדוש הוא שחידשה בהם תורה, כלומר דין אחר הוא שאינו בכלל כסף ולא שוה לו". וז"ע, דאפילו שיש הבדל בין קנין

גזילתו. אבל הנתיבות בסי' ש"א כ' דקנין שינוי נלמד מקרא דוהשיב וכו' אם לאו כעין שגול דמים בעלמא בעי לשלומי, וכיון דהמורה חייבה בדמים הרי מוכח דרחמנא אוקמיה ברשותיה. עכ"ד.

והביאור בדבריו דכשנעשה שינוי והתחייב הגולן לשלם, התשלום איננו כקנס נפרד מהחפץ, אלא הוא חייב את דמי החפץ בגדר מה לי הן מה לי דמיהן, והדמים הם תחת החפץ, וממילא לא יתכן שיהיה שייך לבעלים החפץ פעמיים, גם הגזילה עצמה וגם דמיה, שהרי לא מגיע לו פעמיים, ואם חייבה תורה את הגולן בדמים וכה הגול במוכר, הרי מוכרח להיות שתחת זה חוזר החפץ עצמו להיות של הגולן שנותן במקומו את הדמים.

ובדומה לזה מבאר באבי עזרי קמא מעילה פ"ו ה"ה את דין מעילה שהמועל בהקדש יוצא ההקדש לחולין והמועל חייב קרן וחומש, והדין הוא שההקדש שיצא לחולין שייך למועל, ומנלן דשייך למועל ובמה קנאו, אלא כיון שנתחייב בדמיו ודמי הדבר הם תחת הדבר שלו לא יתכן שיהיה להקדש כפל, כי כל חיובו הוא להשלים ולא להוסיף, ולכן הנותן דמי הדבר וזכה בדבר. וכך מצינו בצ"ק י': שאם פחת נבילה למזיק וחייב המזיק שור חדש לבעלים, המזיק קונה את הנבילה, ובמה קנאה, אלא הן הן הדברים שאם את דמי הדבר הוא חייב לניזק אז הדבר עצמו נשאר לו.

ויש להביא ראיה לזה מדברי רש"י עה"ת פר' משפטים פרק בא פסוק כה שכ' לחייב על הנער אפילו במקום נזק שאע"פ שנותן לו דמי ידו אין פוטרין אותו מן הנער לומר הואיל וקנה ידו יש עליו לתכסה בכל מה שירצה אלא אומרים יש לו לתכסה בסם שאינו מנטער כל כך וזה

תכסה בצרזל ונערו. ומפורש כאן דע"י שמשלם נחשש שקונה את הדבר הניזק, דוק ומשכח.

והראיה דמזה נוכל להקיש לקנין כסף. הנה בגמ' קדושין כח: וגם בצ"מ מזו. מבואר שהצא לקנות בקנין כסף ע"י שוה כסף, קודם הוא קונן מחיר על השור, ואח"כ נותן את הפרה בתור תשלום למחיר זה, דקנין הכסף הוא קנינת הדמים של הדבר. וא"כ יש לפרש שצורת הקנין היא כך, הקונה נותן למוכר דמי החפץ, ואם כן לא מגיע למוכר גם את הדמים של החפץ וגם את החפץ, כי זהו פעמיים אותו הדבר, וע"כ כשקונה המוכר את הדמים נקנה החפץ לקונה. זהו גדר קנין כסף.

אבל בחליפין מבואר מהגמ' הנ"ל כח: שהם ללא קנינת דמי הפרה, אלא נותן לו פרה כדי לקנות את החמור, אם כן באמת מלד הנתינה היה שייך שבעל החמור יקבל את החמור וגם ישאר בעלים על הפרה, כי החמור איננו דמי הפרה ואין זו כפילות שנאמר שלא מגיע לו את שניהם, אלא שהקונה לא הסכים לתת לו את הפרה רק אם עי"ז יקנה את החמור, אולם מכל מקום אין באמת קונה את החמור הרי את הגדר של קנין כסף אין כאן, אלא הוא קנין אחר.

ובמאור דכלל גדול בצ"ס הוא שאין שום דין ממון על פחות מפרוטה ואעפ"כ חליפין מהני בפחות משו"פ [ולא בגלל שכללי סמכא דעתיה גם בצמ"ש פ', דאם כן גם מדין קנין כסף היה צריך להועיל דשוה כסף ככסף] על כרחך חליפין זה סוג קנין אחר לגמרי, דהפרה לא גורמת לקנין החמור, ולכן א"ש שהפרה חסיה פרוטה, אלא שהפרה נקנית למוכר וכיון שנהנה מהנה וגם הוא מקנה את החמור ולפיכך אין נפ"מ אם הנאחז באה ע"י פמ"ש פ', דאין הפמ"ש פ' פועל את הדין.

וּנְמַצָּא שזקנין כסף יש סיבה שגורמת לבעלות
 על החפץ כמו במשיכה חזקה והגבהה,
 שבעשייתם חלה סיבה לקנות על ידי שהם הוראת
 בעלות על חפץ, וכך הכסף גורם שהחפץ עזמו
 מוכרח לעבור לקונה ע"י שאם קיבל המוכר את
 דמי הדבר מה לי הן מה לי דמיהן לא יתכן
 שיהיה לו פעמיים את הדבר. ואילו חליפין הם
 סוג קנין חדש שאין בו את כ"ז. ולזה קורא
 הרמב"ן חידוש, דזהו גדר חדש של קנין.

וְחִבְהָ באשה עצמה באמת לא שייך מה שנתבאר
 בקנין כסף, כי כסף לא יכול להיות חליפי
 אישות, ואלא הכסף לאשה הוא קנינה עבור
 ההסכמה שלה להתקדש, דההסכמה שזה לה
 פרוטה, והכסף הוא דמי ההסכמה, וכשקיבלה
 האשה כסף היא מחוייבת את ההסכמה לבעל כי
 קבלה את שווי ההסכמה. וכמו שכל קנין כסף
 כשנתן דמי הדבר וזכה בדבר, כך זכה בכך שהיא
 מפקדת עצמה להתקדש לו, ויותר א"ל כמוש"כ
 הר"ן במסכת נדרים דף ל ע"א.

וְעַי' לִשׁוֹן רַש"י שר' הלכך לא קנה עד דיהיב
 בתורת לשון קנין או קיחה או קידושין. ולא
 מוזן כלל, וכי חליפין אינם קנין או קיחה או
 קידושין, הרי הגריעותא שגללה אינם מועילים
 הוא משום הטעם שר' בגמ' דגנאי הוא לה אבל
 אין חסרון בלשון קנין וקיחה, ורש"י היה ז"ל
 הלכך לא קני עד דיהיב בלשון קנין כסף, וקיחת
 כסף. ולמתבונן קושיא זו מפליאה מאד. וע'
 רש"ש. ולפמשנ"ת מתבארים היטב דברי רש"י,
 דהא מבואר בדף ב. דקיחה אקרי קנין. ולקיחה
 פירושה לקיחת החפץ דהיינו קנין בדבר עצמו,
 ומה דאמרי' דקיחה אקרי קנין היינו דלקחת את
 הדבר עצמו זהו קנין האמור בשדה. וחליפין אינם
 לקיחת הדבר אלא ע"י שנותן לה היא מקנה את
 עצמה [וכיון שגנאי הוא לה אינה מקנה את
 עצמה] וזהו שאומר רש"י דלפיכך לא קנה עד
 שימתן לה בתורת לשון קנין או קיחה, שזהו סוג
 הקנין האמור בקרקעות וממנו לומדים לאשה
 קיחה בעצם הדבר. וכן בלשון קדושין.